

פרשת נעבים "אין הדבר תלוי אלא בי"

דברים פרק ל (יא-יד)

כי תמצנה היום לא תמלא את היום ולא תתקח הוא:
לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה:
ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה
ונעשה: פירוש אלה הדבר מאי פריך ובלבדך לעשות:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א

אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשפחה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה בהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: וחפרה הלבנה ובושה החמה. אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ונמקו כל צבא השמים. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברסו וגעה בכביה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן להי העולם הבא.

טללי חיים – הרב חיים הכהן זצ"ל "החלבן"

נתבונן מעט בפסוקים הללו. ראשית כל הפסוק מתחיל במילים "כי קרוב אליך הדבר". המושג "קרוב" מתייחס לקרבת הדבר לאדם. היינו שהנושא הוא המרחק. שלעומת המחשבה שהדבר נמצא בשמים, כאומרו – "מי יעלה לנו השמים", או המחשבה שהדבר מעבר לים, כאומרו – "מי יעבר לנו אל עבר הים", באה התורה ואומרת לא כן הדבר, אלא "קרוב אליך הדבר מאד".

והנה באמת יסוד ראשון שניתן לומר בדבר זה הוא שהקרבה באה לבטא שהדבר נתון בידי האדם עצמו ולא בידי אחרים. כי כן משמע מפשט הכתוב - "לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמים", היינו שאינך צריך מישחו אחר שיוכל להביאו אליך, אלא "קרוב אליך הדבר", במובן שהוא מסור בידך. ולא זו בלבד, אלא שאפילו אינו תלוי בגורם היצוני תכני, אלא "בפיו ובלבבך" שהם שני מוחות באדם שאינם תלויים כלל בגורמי חוץ.

נמצא שעניין הקרבה בא להורות שהדבר מסור לאדם, בלא תלות באחרים כלל...הנקודה הפנימית ביותר המחלישה את האדם וגורמת לו לסבור שאיננו מסוגל,

היא התחושה שהתגלגלה תלויה בגורמי חוץ, בסיוע של אחרים או בתנאים הייצוגיים הנדרשים לאדם. נקודה החולשה העצמית נובעת מהמחשבה שהאדם נזקק לאחרים.

"אין הדבר תלוי אלא בי" – כשהאדם עומד על נקודה זו בעומק הרגשת חייו, כששחרר את כל נקודות עצמיותו מכל תחושות תלות באחרים, אז מתגלית עוצמה פנימית אדירה שבכוחה לגבור על כל קושי וכל אתגר. אך כשהחולשה מתגלגלת פנימה, ומשדרת לאדם שאין בכוחו להצליח והוא נזקק לאחרים, אז ממילא כל פענה שהיא כבר תחליש את האדם ותפיל אותו לרשת הייאוש והחידלון. למעשה, הנקודה העצמית של האדם היא הארת נשמתו, שהיא בת מלך, אדירה בכוחה ועשירה בהוויתה. באמת כל אתגרי העולם הזה אינם נערכים מאומה מול נהרת נשמת איש ישראל, שהיא אש לזהטת ומלאת גבורת א-לוקים חיים. כל חולשת האדם נעוצה בניחוק מאור נשמתו, שהוא אור חייו וסוד עוצמתו הפנימית. סובד החשאים, סיבוכי העיה"ז, מרדניקים את האדם מזיו נשמתו...

על כן, היסוד לכל עוצמת חיי האדם ואור חייו הוא נקודת קישורו אל אור נשמתו, שיסוד האדם שהוא עצמו איננו תלוי בשום גורם הייצוגי. כל עוד שהוא עומד ופניו כלפי חוץ, מצפה שיבואו אחרים לעזרתו, הרי שהוא משליך יהבו תוצה ממנו, ומרחיק עצמו מקדושת נשמתו ששוכנת בחורי חדרים, בפיו ובלבבו. הדרך להיאחו בנהרת הנשמה היא דווקא מתוך נקודת החופש מכל גורם הייצוגי, ומתוך כך, מגלה האדם את מאגרי האור המצויים בו, מתנת שמיים, בת מלכים, החבויה באדם ומזומנת לסייעו בכל מסלול חייו בעולם הזה.

נמצא שהמחשבה שהתגלגלה האדם תלויה באחרים, אותה מחשבה המחפשת "מי יעלה לנו השמימה", מי יעזור לי, מי יעניק לי כוח, מי יפתור לי את מבוכותי, הגה מחשבה זו היא הכוללת את רוחו של האדם ומשעמדת אותו לנטל הבריות ומועקות העולם הזה – אל תאמר "מי יעלה לנו השמימה.... מי יעבור לנו אל עבר הים" אלא אמור לנפשך, לעצמיותך – "כי קרוב אליך הדבר מאד בפניך ובלבבך לעשותו".

והנה יש להתבונן בשני הדימויים שניתנו בפרשה זו, של עלייה לשמים ומעבר לעבר הים:

העלייה לשמים מזכיר לנו את עליית מרע"ה בהר סיני. והביטוי "מעבר לים אפשר שרומז על אברהם אבינו, שעבר מעבר לנהר, כדברי הנביא "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" (יהושע כד:ב). (ד.מ. – כדאי לשים לב שגם אברהם וגם משה הביעו מרקע של ע"ז לגדלות בכוחות עצמם). באמת משה רבינו חי צריך להגיע לשמים כדי להביא את התורה, וא"א היה צריך לעבור את הים, אבל כיוון שהם כבר הביאו לנו את היסודות – לא נפלאות היא ממך.

והנה יש להבין היטב את שני התיאורים הללו – בשמים ומעבר לים. התיאור בשמים בא לבטא את הפער בין האדם ובין התורה, שהיא רוחנית נאצלת, עליונה מאד, והאדם לבוש חומר. זה קושי אחד שיש לאדם בעולם הזה, שהתלבשותו בחומר הרחיקה אותו מאד ממאור התורה... לעומת זאת, התיאור מעבר לים, בא לבטא את הקשיים שיש מצד העולם הזה, התאוות והרשעות, שהם כים נגרש וסוער. והיינו, שהנה תפקיד ישראל בעולם איננו רק נסיקה מהעולם הזה אל שמי מרום, אלא

אתריות לטפל בכל צדדי העולם ולזכרו. בניגוד לנצרות שטענה שיש לאדם לברוח מהעולם הזה ולהגותו, אין אני בורחים מהעולם, אלא מרימים דגל אדיר של תיקון עולם במלכות ש-די.

וכיון שגם משה וגם אמרהם הגיעו לשמים ולעבר הים, כל איש ישראל צריך לדעת שהוא כמי שעומד על מטמון עצום, דם ונישא מלא פלאי פלאות של יהלומי קודש ומרגליות אור, וכל המדרגות הנישאות של הקדושים אשר בארץ, נביאים ושרי קודש, ענקי תורה וגדולי מוסר, הנה כל אלו הקוקים בכל איש ישראל ממש... והיא נמצאת בפיו ובלבבו ממש לעשותו.

זה סוד "בלבבך" – כי הכל כבר הונח ונתקק בפה ובלב – ואין האדם צריך אלא להוציא אל הפועל את האור הגנוז, כי אין קרוב יותר מלבבו של האדם, והוא אינו תלוי כלל באחרים, אלא באדם עצמו בלבד. אך צריך להאמין ולהקשיב ללבבו. ונמצא שאם האדם רחוק מה', אין זו אלא מחמת ריתוקן מהלב של עצמו, שאינו מאזין לרצושי הלב האמיתיים שבקרבו. וזוהי אחר רעשים חיצוניים המפריעים לאמת שבתוך הלב לדבר אל האדם. כי צריך לפנות אוזן אל הלב, אחרת לא ישמע האדם את דיבורי לבבו. ועל כן צריך לייעוד זמן להתבודד עם עצמו ולהקשיב היטב אל לבבו באמת ובכנות, וככל שירגיל עצמו בכך, ימצא עצמו מהרה שם אל לבבו האמיתי, וממילא שם אל ה'... והפה מבוא אל הלב, בבחינת קול מעורר הכוונה. כי הפה, בסוד דיבורי התורה, מעורר את לב האדם. וצריך להתמיד בדיבורי תורה ובדיבורי תפילה, וככך יעורר לבבו ורצונו, להוציא אל הפועל את כל כוחותיו, בסוד "לעשותו".

והנה סוד לבבו של האדם מבפנים יודע היטב שאין הדבר תלוי אלא באדם עצמו, כי גקדת הרצון הפנימית שבקרב איש ישראל היא כאריה ישאג, אדירה ונעלה בקודש, ואין דבר שיכול לעמוד לפני הרצון הקדוש של איש ישראל.

מתוך סליחות לבני עדות מזרח

בן אדם, מה לך גרדמ, קום קרא בתחנונים
שפוך שיחה, דרוש סליחה, מאזון האדונים
רחץ וטהר, ואל תאחר, בטרם ימים פונים
ומהרה, רויץ לעזרה, לפני שוכן מעונים
ומפשע וגם רשע, ברה ופחד מאסונים
אנא שעה, שמך יודעי, ישראל נאמנים
לך ה' הצדקה, ולנו בושתי פנים
עמוד כגבר, ותגבר, להתורדות על הטאים
יה אל דרוש, בכבוד ראש, לכפר על פשעים
כי לעולם, לא נעלם, ממנו נפלאים
וכל מאמר, אשר יאמר, לפניו הם נקראים
המרחם, הוא ירחם, עלינו כרחם אב על בנים

חיי עולם – הרב שטיינזליץ (פרשת נצבים מעמוד 439)

"ובחרת בחיים" – הפסוק מדבר על בחירה בטוב, וממליץ: "ובחרת בחיים", אבל כשצריך ליישם את הבחירה בתוך המציאות, לא תמיד ברור היכן נמצאת הברכה והקללה, ואיזו היא דרך שיבוה לו האדם. לו המציאות הייתה ברורה לנו, לא היינו עושים כל כך הרבה טעויות. אדם בוחר במה שהוא חושב שהוא ברכה, ובסוף הוא משעבד כל כולו לאותו דבר, למרות שעכשיו הוא כבר מעין קללה בשבילו, אבל הדברים הללו הרבה פעמים מה שמשנה הוא איך מסתכלים עליהם....

"אני יהודי"; השאלה היא האם זהו מקור של שמחה וגאווה, או שזהו עניין של בוש וכלימה שאני מגסה להיפטר ממנו... הברכה והקללה הם לא בתכונת בשני עולמות נפרדים, לפעמים הם באותו מקום. מה עושים הצדיקים בג'ע? יושבים ונהנים מזיו השכינה (ברכות יז עמוד א). בג'ע אין אכילה ואין שתיה, אלא פשוט נהנים מן התורה. יש אנשים 'כשרוצים לשלוח אותם לגיהנום, לא צריך לעשות להם שום דבר מיוחד, רק לשלוח אותם בדיוק לאותו מקום. ל"ל לשלוח אותו לגיהנום? הרי מזה יהיו לו רק חוויות וסיפורים; אני אשלח אותו לג'ע יחד עם כל הצדיקים. מה יכול להיות יותר גרוע לאנשים מסוימים מאשר לשלוח אותם לעולמי עולמים ללמוד תורה?

לבחור בחיים זה הכוח – ועם זאת גם הקושי – לראות את הדברים בזווית הנכונה, לבחור בצד הטוב שבכל דבר. זו לא רק השאלה האם להיות יהודי או לו, והאם לקיים מצווה או לא; אפשר להחליט להיות יהודי טוב, אבל לקבל את המכלול של יהדות בתור סוג של קללה: בעל-כרחך אתה חי, בעל-כרחך אתה מת, ובעל כרחך אתה יהודי. אפשר לקבל את כל התורה כולה כמעמסה, כ"סבל הירושה"; סבל הירושה הוא דבר נורא כי אי אפשר לעשות שום דבר נגדו.

כותב האר"י ז"ל על הפסוק: "ובאו עליך כל הקללות האלה ורדפוך והשיגוך... תחת אשר לא עבדת את ה' א בשמחה ובטוב לבב...." (דברים כח:מה-מח) – האר"י אמר על פסוק זה שהמלה "תחת" אין משמעותה "במקום" או "בגלל", כלומר, בגלל שלא עבדת את ה' בשמחה – העונש לא בא על אשר לא עבדת את ה', אלא כיוון שחסרה שמחה וטוב לב – על זה שקבלת את התורה כעונש וכפורענות. האופן שבו אתה בוחר הוא הקובע.

כשהתורה אומרת שיש לפגוע "את החיים ואת הטוב", זה לא אומר שאין לפעמים קליפה שצריך לפצח בשביל לגלות את הטוב, לפעמים אני צריך לחנך את עצמי, ויכול לעבור הרבה שנים עד שאדם מחנך את עצמו להבחין מה באמת טוב. בשביל להיכנס לעניין, בשביל ללקוט אותו, להגיע להבנה הפנימית שלו, צריך להתייגע, וזו התייגעות שמטרתה להרגיש את טעם החיים.